

SIYOSIY DISKURSNING PRAGMATIK ASPEKTI

Isoqova Feruza Shamsiddin qizi

Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: fur.isokova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2905-5916

Annotatsiya: Siyosiy ishtirokchilar, shu jumladan siyosatchilar, hukumat amaldorlari va siyosiy partiyalar jamiyat ichidagi kuch dinamikasini muhokama qilish, ta'sir qilish va boshqarish uchun tildan qanday foydalanishini ta'kidlagan holda, ushbu maqola siyosiy nutqning pragmatik tomonlarini o'rganadi. Siyosiy diskurs rasmiy izohlar, saylov kampaniyasi shiorlari, chiqishlar, debatlar, intervyular va ijtimoiy tarmoqlardagi postlarni qamrab oladi. Ruz Vodak, Norman Feyrklaf, Pol Chilton va Teun Van Deyk kabi taniqli tilshunos olimlarning ishlari asosida ushbu tadqiqot siyosiy maqsadlarga erishish uchun auditoriyani ishontirish, yoritish va nazorat qilish uchun siyosiy diskursda qo'llaniladigan strategiyalarni o'rganadi. Siyosiy til tinglovchilar nuqtai nazariga ta'sir qilish va shakllantirish uchun asosiy ma'lumotlarni uzatishdan tashqari maqsadlarga qanday xizmat qilishini ta'kidlagan holda, o'rganiladigan asosiy pragmatik jihatlar nutq aktlari, xushmuomalalik usullari, imo-ishora va xulosalar, kuch va ishontirishdir.

Kalit so'zlar: siyosiy diskurs, pragmatika, nutq aktlari, xushmuomalalik strategiyalari, implikatsiya, kuch, ishontirish.

Abstract: This article explores the pragmatic aspects of political discourse, emphasizing how political actors, including politicians, government officials, and political parties, use language to negotiate, influence, and manage power dynamics within society. Political discourse includes official comments, campaign slogans, speeches, debates, interviews, and social media posts. Drawing on the work of prominent linguists such as Ruz Wodak, Norman Fairclough, Paul Chilton, and Theun Van Dijk, this study examines the strategies used in political discourse to persuade, enlighten, and control audiences to achieve political goals. Emphasizing how political language serves purposes beyond conveying basic information to influence and shape audience attitudes, the main pragmatic aspects studied are speech acts, politeness, gesture and inference, and power and persuasion.

Key words: political discourse, pragmatics, speech acts, politeness strategies, implication, power, persuasion.

Аннотация: В этой статье исследуются прагматические аспекты политического дискурса, подчеркивая, как политические субъекты, в том числе политики, правительственные чиновники и политические партии, используют язык для переговоров, влияния и управления динамикой власти в обществе. Политический дискурс включает официальные комментарии, предвыборные лозунги, речи, дебаты, интервью и публикации в социальных сетях. Опираясь на работы таких выдающихся лингвистов, как Руз Водак, Норман Фэйркло, Пол Чилтон и Теун Ван Дейк, это исследование рассматривает стратегии,

используемые в политическом дискурсе для убеждения, просвещения и контроля аудитории для достижения политических целей. Подчеркивая, что политический язык служит целям, выходящим за рамки передачи базовой информации, для влияния и формирования отношения аудитории, основными изучаемыми прагматическими аспектами являются речевые действия, вежливость, жесты и умозаключения, а также сила и убеждение.

Ключевые слова: политический дискурс, прагматика, речевые акты, стратегии вежливости, импликация, власть, убеждение.

الجهات استخدام كيفية على التركيز مع ،السياسي للخطاب العملية الجوانب المقال هذا يستكشف .خلاصة والتأثير للتفاوض للغة ،السياسية والأحزاب الحكوميون والمسؤولون السياسيون ذلك في بما ،السياسية الفاعلة ،الحملة وشعارات ،الرسمية التعليقات السياسي الخطاب يشمل .المجتمع داخل السلطة ديناميكيات وإدارة اللغويين أعمال على بالاعتماد .الاجتماعي التواصل وسائل ومنشورات ،والمقابلات ،والمناظرات ،والخطب في الدراسة هذه تبحث ،ديك فان وثيون ،شيلتون وبول ،فيركلاف ونورمان ،ووداك روز مثل البارزين .سياسية أهداف لتحقيق عليها والسيطرة وتنويرها الجماهير لإقناع السياسي الخطاب في المستخدمة الاستراتيجية على للتأثير الأساسية المعلومات نقل مجرد تتجاوز لأغراض السياسية اللغة خدمة كيفية على التأكيد خلال ومن والإيماءة ،والأدب ،الكلام أفعال هي دراستها تمت التي الرئيسية العملية الجوانب فإن ،وتشكيلها الجمهور مواقف والإقناع والقوة ،والاستدلال .

،السلطة ،التضمين ،المدارة استراتيجيات ،الكلام أفعال ،التداولية ،السياسي الخطاب :**المفتاحية الكلمات** الإقناع .

Siyosiy diskursda siyosatchilar, hukumat amaldorlari, siyosiy partiyalar va institutlar kabi siyosiy ishtirokchilar tomonidan jamiyatdagi hokimiyat munosabatlarini muhokama qilish, ta'sir qilish va nazorat qilish uchun tildan unumli foydalaniladi. U taqdimotlar, muhokamalar, intervyular, rasmiy bayonotlar, saylov kampaniyasi shiorlari va ijtimoiy tarmoqlardagi postlarning keng spektrini qamrab oladi. Siyosiy diskurs ishontirish, bahslashish va axborot-kommunikatsiyadan tashqari, siyosiy maqsadlarga erishish uchun til juda muhim vositadir.

Diskurs masalasida, xususan, siyosiy diskurs ustida salmoqli ish olib borgan olimlar qatoriga Ruz Vodak , Norman Feirklaf , Paul Chilton , J. Lakoflarni sanab o'tish mumkin. Shuningdek, T. Van Deyk diskurs tahlilida, ayniqsa tanqidiy diskurs tahlilida (CDA) ko'zga ko'ringan shaxsdir. U ritorika orqali hokimiyat, hukmronlik va tengsizlikning namoyon bo'lish va davom ettirish usullarini ko'rib chiqqan. Van Deyk siyosiy arboblardan jamoatchilik idrokiga va siyosiy asarlarda mavjud bo'lgan asosiy g'oyalarga ta'sir qilish uchun qo'llaniladigan taktikalarni o'rganadi. Shuningdek, u mafkuralar va siyosiy diskurs o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ko'rib chiqadi va jamoatchilik idrokini o'zgartirish uchun kognitiv ramkalaridan foydalanishni ta'kidlaydi.

Siyosiy diskursning pragmatik o'lchovi siyosiy tildan nafaqat ma'lumot tarqatish, balki muloqotga xos bo'lgan kontekst, konnotatsiyalar, niyatlar va kuch dinamikasini hisobga olgan holda auditoriyaga ta'sir qilish, ishontirish va manipulyatsiya qilish uchun foydalanishga tegishli. Siyosiy diskursda pragmatika muhim ahamiyatga ega, chunki u ma'ruzachilarning so'zlarini emas, balki mo'ljallangan ma'nosini tushunishni o'z ichiga oladi.

Siyosiy diskursning pragmatik xususiyatlarini tushunish uchun quyidagilarni ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir:

1. Nutq aktlari; (speech acts)
2. Xushmuomalalik strategiyalari; (politeness strategies)
3. Implikatsiya va xulosalar; (implication and inference)
4. Kuch va ishontirish. (power and persuasion)

Siyosiy diskurs, odatda, boshqa nutqiy aktlar qatorida tasdiqlovchilar (*assertives*), yo'nalishlar (*directives*), komissiyalar (*commissives*), ekspressivlar (*expressives*) va deklaratsiyalardan (*declarations*) iborat. Ular siyosatchilar tomonidan o'z auditoriyasini muayyan g'oyalarni qabul qilishga, harakat qilishga, tinglovchilarining e'tiqodlari, his-tuyg'ulari va harakatlariga ta'sir qilish uchun yoki hokimiyat taassurotini ko'rsatishga ilhomlantirish uchun foydalanadilar.

Siyosatchilar ko'pincha elektorat istaklari va intilishlariga murojaat qilish uchun *va'da* berishadi. Masalan, ular iqtisodiy farovonlikni, sog'liqni saqlashni yaxshilashni yoki ijtimoiy islohotlarni *va'da* qilishlari mumkin. *Va'dalar* majburiyat shakli sifatida ishlaydi, tinglovchilarda umidlarni yaratadi va siyosatchi ularning bajarilishi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga tayyorligini bildiradi.

"To those who would tear this world down: We will defeat you. To those who seek peace and security: We support you." [8]

Obama bu nutqida bir-biriga qarama-qarshi xabarlarini birlashtirib, xalqaro munosabatlar va Amerikaning dunyodagi o'rnini haqida qat'iy fikr bildirmoqda. *"To those who would tear this world down: We will defeat you."* - "Bu dunyoni vayron qiladiganlarga: Biz sizni mag'lub etamiz", deb dushmanlar bilan yuzma-yuz keladi va mahalliy va xorijiy auditoriyani Amerikaning xavf-xatarlarga qarshi turish istagiga ishontiradi. *"To those who seek peace and security: We support you."* - "Tinchlik va xavfsizlikni qidirayotganlarga: Biz sizni qo'llab-quvvatlaymiz", - deyiladi keyingi iborada, do'stlar va dunyo barqarorligiga intilayotganlar bilan birdamlik majburiyatini ta'kidlaydi. Bu yonma-yon Amerikaning himoyachi va do'st sifatidagi ikki tomonlama rolini ta'kidlaydi, shuning uchun ham mudofaa, ham hamkorlikka sodiq mamlakat imijini mustahkamlaydi.

Siyosiy jarayon ishtirokchilari ba'zan ichki yoki xorijda muayyan harakatlarga to'sqinlik qilish uchun tahdidlardan foydalanadilar. Siyosiy nutqda tahdidlar xatti-harakatlarni nazorat qilish va ta'sir qilish uchun ishlatiladigan strategik vositadir. Ular kuchni loyihalashtirish, to'siqni yaratish va mahalliy va xalqaro auditoriya ustidan hokimiyatni o'rnatish uchun mo'ljallangan. Yuqorida keltirib o'tilgan misolda bir vaqtning o'zida *va'da* hamda tahdid munosabatlarni ko'rish mumkin.

Nutq aktlari bo'yicha samarali ish olib borgan va o'zining nutq aktlari taksonomiyasini yaratgan Jon Sirl [4; 1-23.] siyosiy munozaralarda foydali bo'lgan muloqotda o'ziga xos maqsadlarga ega bo'lgan muayyan nutq harakatlarini qayd etadi. Siyosatchilar *va'da* berishadi va odamlarni komissivlar bilan harakatga yo'naltiradilar.

"Mamlakatda nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risidagi qonun qabul qilindi, BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi ratifikatsiya qilindi, dedi u." [9] – ushbu misolda siyosatchi qonunni qabul qilish va nogironlar huquqlari

to'g'risidagi BMT konventsiyasini ratifikatsiya qilishning aniq yutuqlarini sanab o'tgani uchun bu, shuningdek, *ishonchli nutq* (assertive) ko'rsatkichidir. Bu jamoatchilikni muayyan yutuqlardan xabardor qilish, taraqqiyotni ta'kidlash va siyosiy guruh faoliyatining ijobiy manzarasini ko'rsatishga yordam beradi.

"Ha, biz hukumatdan ularning masalalarini hal qilishni yanada qattiqroq talab qilishimiz kerak..." [9] - Siyosatchi harakatga undash uchun yo'nalishni (directive) qo'llaydi. "*Talab qilishimiz kerak*" iborasi tinglovchilarni, ehtimol hukumatni bu masalalarni yanada qat'iyroq hal qilishga undash orqali chora ko'rishga chorlaydi. Ko'rsatmalar (directives) tezkor harakatlar yoki muayyan odatlarni rivojlantirish uchun qo'llaniladi. Bunday holda, nutq egasi nogironlar bilan davolanishni yaxshilashni targ'ib qilish zarurligini ta'kidlaydi.

"Transport va ijtimoiy obyektlarda ularning harakatlanishi bilan bog'liq muammolar bor." "*Robaxon Mahmudova buni 'eng og'ir muammo' deb atadi.*" [9]- Robaxon Mahmudova yo'l-transport hodisasidagi o'lim holatlarini "eng og'ir muammo" deb atagan holda ifodali nutq so'zlamoda. Bu uning hissiy holatini va masalaning jiddiyligini ta'kidlaydi, shuning uchun uni hal qilish zarurati va irodasini ta'kidlaydi.

O'zbekistonning birinchi prezidenti Islom Karimov "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida" [3] kabi ma'ruzalarida islohotlar zarurligini ta'kidlagan holda, "kerak" (zarur) kabi modal so'zlardan foydalangan holda ham dolzarblik, ham majburiyatni o'ta nozik ifodalagan, auditoriyaning siyosatni muqarrar sifatida qabul qilishiga ta'sir qildi.

Siyosiy diskursning yana bir muhim xususiyati xushmuomalalik bo'lib, siyosatchilar tomonidan yaxshi taassurot qoldirish, aloqalarni nazorat qilish va qarama-qarshilikning oldini olish uchun qo'llaniladi. Siyosatchilar ko'pincha o'z tinglovchilari yoki manfaatdor tomonlarni begonalashtirmaslik va o'z xabarlarini to'g'ri yetkazish uchun yetarlicha yo'naltirish o'rtasida muvozanatni saqlashlari kerak.

O'zbek siyosiy diskursida xushmuomalalik strategiyalari ko'pincha siyosiy rahbarlar jamoatchilik bilan bog'lanishga intilib, hokimiyatni yetkazish va hamdardlik ko'rsatish o'rtasidagi muvozanatni saqlashga intiladi. Masalan, Prezident Shavkat Mirziyoyev fuqarolar o'rtasida hamjihatlikni mustahkamlash uchun ijobiy xushmuomalalik strategiyalaridan tez-tez foydalanayotgani milliy taraqqiyot va hamjihatlik haqidagi ma'ruzalarida ko'rinib turibdi. "*Янги Ўзбекистонни биргалликда қурамиз*" [10] - ushbu ibora umumiy mas'uliyat va jamoaviy sa'y-harakatlarni ta'kidlash, tinglovchilar o'rtasida tegishlilik va birlik hissini kuchaytirishga qaratilgan. Fuqarolarni milliy taraqqiyotga teng manfaatdor tomonlar sifatida jalb qilish orqali u hukumat va xalq o'rtasidagi aloqani mustahkamlash uchun ijobiy xushmuomalalikdan samarali foydalanadi.

Umuman olganda, siyosiy diskursning pragmatik jihati tilning shunchaki axborot uzatishdan tashqari maqsadlarga xizmat qilishini ta'kidlaydi; kontekstga moslashtirilgan usullardan foydalangan holda tinglovchilarga ta'sir o'tkazish, ishontirish va vaqti-vaqti bilan manipulyatsiya qilishni maqsad qiladi. Siyosiy nutqda ko'pincha nutq harakatlari, xushmuomalalik usullari, qo'llab-quvvatlash, hokimiyatni

legallashtirish yoki muxolifatni yumshatish kabi maqsadlarga erishish uchun freym, modallik va noaniqlik qo'llaniladi.

Siyosatchilarning kommunikativ maqsadlariga erishish uchun nutq aktlari, xushmuomalalik strategiyalari, implikasiya va ramkalash usullaridan qanday foydalanishini o'rganish ingliz va o'zbek siyosiy diskurslarida qo'llaniladigan pragmatik yondashuvlarni baholashga yordam beradi. Taniqli siyosiy liderlarning nutqlari va ommaviy so'zlarini o'rganish bizga ikkala muhitdagi siyosatchilar o'z auditoriyalariga qanday ta'sir qilishlari, ishonchni oshirishlari va maqsadlarini ilgari surishlaridagi o'xshashlik va farqlarni ko'rishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.
2. Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
3. Karimov, I. (1999). *O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari*.
4. Searle, J. R. (1976). *A Classification of Illocutionary Acts*. *Language in Society*, 5(1), 1-23.
5. Van Dijk, T.A. (1997). *Discourse as Structure and Process*. London: Sage Publications.
6. Van Dijk, T.A. (2006). *Politics, Ideology, and Discourse*. In Wodak, R. & Chilton, P. (Eds.), *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis*. Amsterdam: John Benjamins.
7. Wodak, R. (2001). *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
8. NPR. (2008). *Transcript of Barack Obama's Victory Speech*. Retrieved from <https://www.npr.org/2008/11/05/96624326/transcript-of-barack-obamas-victory-speech>
9. Gazeta.uz. (2024). <https://www.gazeta.uz/oz/2024/09/28/debates>
10. Gazeta.uz. (2023). <https://www.gazeta.uz/uz/2023/06/19/lidep/>